

שיר המעלות

כמה מעלות טובות להגדה של פסח סדר הראשונים

סדר ההגדה - בין פסקאות ההגדה הובאו דברי הראשונים בביאור סדר ההגדה, והטעם להבאת ענין זה באותו מקום.

אוצרות הראשונים - פירושי הראשונים נלקטו בקפידה, ובהם תשובות לשאלות רבות המתבקשות, ופנינים נפלאים שערבים לקרוא ולהשמיע.

לשון הראשונים - דברי רבותינו הראשונים הובאו בלשונם הבהירה, וזאת כדי לשמור על מיוחדותם, ושולבו הביאורים השונים של הראשונים בשפה ברורה, למען ירוץ הקורא בו.

מדרשי חז"ל על פי סדר הפסוקים - לאחר ההגדה הובאו המדרשים בסיפור יציאת מצרים, על פי סדר הפסוקים, בלשון המדרשים, בכדי לשמור על לשון המדרש המליצית, וכדי שיוכל הקורא להבין בדעתו ולהוסיף משלו.

פירוש לדברי הראשונים והמדרשים - היכן שהיה צריך לפרש דברי הראשונים או המדרשים, הובאו הפירושים בסוגריים מרובעות עם ציון מקור הפירוש.

מקור מדוייק - בכל פירוש, ביאור, מדרש או פסוק שהובא בהגדה, הובא המקור המדוייק שלו בסוגריים עגולות.

הלכות מפורטות ומדויקות - בתחילת ההגדה הובאו הלכות ליל הסדר, מספר חזון עובדיה למרן רבינו עובדיה יוסף זיע"א בהלכות ובהערות, ובמקום הצורך שולבו ההלכות מספר ילקוט יוסף.

הלכות בסדר ההגדה - בתוך ההגדה שולבו ההלכות הנצרכות ביותר לאותו מקום לפי סדר ההגדה בדקדוק רב, וההלכות העקריות הובאו בכתב יותר גדול.

ניקוד - ההגדה מנוקדת בדקדוק רב. כמו כן ביאורי הראשונים ולשונות המדרשים מנוקדים.

שווא נע וקמץ קטן - בנוסח ההגדה הודגש השווא נע, וכן הקמץ קטן.

דְּבָרִים הַנֶּצְרָכִים לַלַּיִל הַסֵּדֶר

קְעֵרַת לַיִל הַסֵּדֶר * הַגָּדָה שֶׁל פֶּסַח לְכָל אֶחָד *
שְׁלֹשׁ מִצּוֹת שְׂמֹרוֹת עֲבוּדַת יָד לְקַעֲרָה * מִצּוֹת
שְׁנַיִם פִּיקוּ לְכָל הַמְּסַבִּים, לְפָחוֹת שְׁלֹשָׁה בַּיִתִּים
לְכָל אֶחָד, וְשַׁעוֹר הַכֹּזֵית הוּא עֲשָׂרִים וְשִׁבְעָה
גֶרֶם, [וְאִם יֵשׁ בְּשֵׁתֵי הַמִּצּוֹת שֶׁלִּפְנֵינוּ כַּמּוֹת מִסְפִּיקָה
לְתֵת לְכָל אֶחָד שְׁנֵי בַּיִתִּים, אַרְבַּע בַּיִתִּים לְכָל אֶחָד,
וְהַרוּצָה לְהַחֲמִיר לְאֹכֹל ב' בַּיִתִּים בְּצִפּוֹן, דִּי לְהַכִּין
שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ גֶרֶם לְכָל אֶחָד] * יַיִן אוֹ מִיץ עֲנָבִים
אַרְבַּע כּוֹסוֹת לְכָל אֶחָד * כּוֹסוֹת שְׂמַחֲזִיקוֹת
רְבִיעִית [שְׂמוֹנִים וְאַחַד גֶרֶם] וְקֶצֶת יוֹתֵר [אִם יִשְׁפֹּךְ]
* כֶּרֶפֶס - סֶלֶרִי [קֶצֶת לְכָל אֶחָד, פָּחוֹת מְכֹזֵית] *
מַיִם עִם מִיץ לִימוֹן אוֹ מִי מֶלַח אוֹ חֲמִץ לְטַבּוֹל
הַכֶּרֶפֶס * מָרוֹר - חֶסֶה שְׁנֵי בַּיִתִּים [חֲמִשִּׁים
וְאַרְבָּעָה גֶרֶם לְכָל אֶחָד] * חֲרֹסֶת * בִּיצָה מְבֻשֶׁלֶת
* זְרוּעַ * חֲזֵרֶת * מִמְתַּקִּים לְעוֹרֵר אֶת הַיְלָדִים
* כִּשְׁחָל פֶּסַח בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת נֵר לִיקְנָה"ז

מִפְתָּחוֹת

יב	סֵדֵר הַקְּעָרָה.....
יג	הַקְּדָמָה.....
יד	הַלְכוֹת לַיַּל הַסֵּדֵר.....
טו	סֵדֵר בְּדִיקַת חֲמִין.....
טז	סֵדֵר בְּעוֹר חֲמִין.....
יז	קִדְּשׁ.....
יח	וְרַחֵץ.....
יט	כִּרְפָּס.....
כ	יַחֵץ.....
כא	מִגִּיד.....
כב	רַחֲצָה.....
כג	מוֹצֵיא - מְצָה.....
כד	מְרוֹר.....
כה	כוֹרֵךְ.....
כו	שְׁלַחַן עוֹרֵךְ.....
כז	צְפוֹן.....
כח	בִּרְךְ.....
כט	הַלֵּל.....
ל	נִרְצָה.....
לא	פְּיוּטִים.....
לב	שִׁיר הַשִּׁירִים.....
לג	סְפוֹר יְצִיאַת מִצְרַיִם.....

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

בס"ד, ג' טבת תשפ"ג, 4-444/פ"ג

דברי ברכה

הובא לפני גליונות הגדה של פסח "סדר הראשונים", מעשה ידיו של האברך החשוב והנעלה, שוקד באהלה של תורה, יראת ה' היא אוצרו, ועליו יציץ נזרו, מזכה הרבים, תהלתו בקהל חסידים, שמו מפארים, כבוד שם תפארתו, הרה"ג **אושר וזאנה** שליט"א.

ראיתי את אשר סידר וערך הגדה של פסח בהוצאה מהודרת ובהוצאה מחודשת, ביאורים, חידושים ופירושים מדברי הראשונים בלשונם הטהורה בתוספת פסקי הלכות ודיני פסח, על פי המבואר בספר חזון עובדיה ובספר ילקוט יוסף פסח חלק ג', לתועלת ולזיכוי הרבים, וזכות הרבים תלויה בו, וערך את הדברים בטוב טעם ודעת, בשפה ברורה, דבר דבור על אופניו, תפוחי זהב במשכיות כסף, אשריו שמזכה את הציבור בדבר נאה ויפה, להבין ולדעת תורתם של ראשונים כמלאכים, בפרט בליל פסח בסיפור יציאת מצרים, ולפעלא טבא אמינא, איישר חיליה לאורייתא.

והנה נודע שעיקר המצוה בליל הסדר היא מצות "והגדת לבנך" לספר ביציאת מצרים על הנסים והנפלאות שנעשו לאבותינו במצרים, והפלה ה' בין מחנה ישראל למחנה מצרים, וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח. כי זו ההזדמנות להחדיר בלב הבנים והנכדים את האמונה כבר מקטנות, כחצים ביד גבור, כן בני הנעורים. כמו חץ שכל עוד הוא בידו יכול לכוין את החץ לאיזה כיוון שירצה, אבל אחר שיצא מידו כבר אינו יכול להתחרט ולכוין את החץ לכיוון אחר. כך בחינוך הבנים כל עוד הבן קטן וברשותו יכול לכוונו לכיוון אליו הוא רוצה, אבל כשיצא מידו, כאשר גדל ונעשה לאיש, כבר אין שליטה עליו כ"כ לכוונו להיכן שרוצה.

ולכאורה אם אנו מרבים לספר בסיפור יצי"מ הרי אנו ממעיטים את הנסים שנעשים עמנו כל יום, הרי האמונה בהשגחת השי"ת היא בהתבוננות בטבע, כיצד גוף האדם פועל, כי האדם מכונה פלאית המהלכת על שנים, בבחינת מבשרי אחזה אלוה, וכן כשמתבונן במחזה שמים לרום, והארץ לעומק, העולם ידמה בעיניו כחידה. ואם כן מהו שאנו אומרים כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח, הרי הסיפור ביציאת מצרים ממעיט את האמונה בהשי"ת תוך כדי התבוננות בטבע.

אלא אם מרבים לספר ביצי"מ בעצם מראים שהקב"ה שולט בכל, ממילא שולט גם בטבע, כשרואים איך הפלה ה' בין מחנה ישראל למחנה מצרים, בכל המכות, דם צפרדע וכו', מזה אנו נתבונן ונשליך את הטבע שהכל בעצם נס אחד גדול, ומאתו יתברך.

הקדמה

מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי מעודי עד היום הזה, ואשר זכני להיות מיושבי בית המדרש, ולעסק בתורתו הקדושה תורת אמת, דהפך בה והפך בה דכלה בה (אבות ה, כב), ואף בענין ספור יציאת מצרים בזרענו מצינו שכתוב בתורה ארבעה פסוקים, ודרשום חז"ל כנגד ארבעה בנים, ואיתא בפסיקתא זוטרתיא (שמות יג, ח), שהוא משום שהעולם נברא בארבע מדות של בני אדם, ולכל אחד ואחד נתנה תורה דרך להשיב כפי ענינו.

ולכאורה צריך באור, מדוע דברה התורה רק כנגד ארבעה בנים, וכי יש רק ארבע מדות בבנים ותו לא, ונראה לבאר, שכיון שיש ארבע מדות בעולם דברה התורה כנגד ארבעה בנים שכל אחד במדה שונה, ושאר הבנים הם גם מרכבים מארבע מדות אלו, אלא שכל בן מרכב ממדות אלו במדה שונה, והתורה דברה בכלל, וכל אדם צריך לראות מה המדות והתכונות של בנו, ולפי זה לדעת כיצד להשיב לו, איזה חלק לקחת מתשובת החכם, ואיזה חלק לקחת מתשובת הרשע, וכן מהתם ומשאינו יודע לשאל, בשביל שישמע ויתקבל לאזני בנו, וכן לכל שאר בניו, כל אחד לפי מה שהוא.

וגרסינן בירושלמי (פסחים פרק י הלכה ד), בן טפיש מהו אומר, מה זאת, אף אתה למד לו הלכות אין מפטירין וגו'. וכתב ר"י בר יקר (פרוש ההגדה ד"ה וכל הסדר), משמע שדבר קל הוא להבין, ולא יוכל להבין דרשות. ע"כ. ונמצאנו למדים שפעמים כשמאריך בדרשות וקשיות ותרועים, אינו מקים את מצות והגדת לבנה, והינו כשבן זה אינו מבין את דבריו, וצריך לומר לו דברים שיכול להבין, וזו המצוה והגדת לבנה, שבנה ישמע ויבין, ולא והגדת ליד בנה.

וכתב מרן החיד"א בספר גאלית עולם (פסוק ספר פסא דוד, דף קיב ע"ד) בשם מהר"ש הלוי בן אלקבץ, ושאינו יודע לשאל וכו', לאו בשופטני עסיקינן, אבל הוא ירא

וְחָרַד לְדַבֵּר ה', וְאֵינוֹ שׂוֹאֵל מִפְּנֵי הַיְרָאָה מִהַשְּׂגִיאוֹת, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְסִדֵּר שְׂאֵלָתוֹ עַל כָּל עֲנִין וְעֲנִין כְּכֹל אַחֲיוֹ, וְלִכֵּן פָּתַח לוֹ, שְׂתִלְהַיִּיבְהוּ לְשֵׁאל וְתִמְשִׁיכְהוּ בְּדַבְרִים עַד שְׂמִתּוֹךְ זֶה יִפְתַּח פִּי וַיֹּאֲרוּ דְבָרָיו, וְזֵהוּ וְהַגְדַּת לְבִנְךָ, לְשׁוֹן הַמְשָׁכָה שְׂתִמְשִׁיכְהוּ בְּדַבְרִים עַד יִסִּיר מִחֶסֶם מִפִּי וַיִּמְהַר לְדַבֵּר צָחוֹת (עב"ל מִהַר"ש), וְכַדְבָּרָיו דִּיק אֹמְרוּ וְשֵׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְשֵׁאל, דְּהוּוּ לֵיהּ לֹאמַר וְשֵׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ וְתוֹ לֵא, אֲבָל דְּקִדְק וְשֵׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְשֵׁאל, כִּי יוֹדֵעַ הוּא וּמִבֵּין רַק שֵׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְסִדֵּר שְׂאֵלָה כְּאַחֲיוֹ אֶחָד חֲכָם וְאַחָד תָּם.

וְזוֹ לְשׁוֹן הַרְמַב"ם (רִישׁ פֶּרֶק ז' מִהַלְכוֹת חֲמִין וּמִצְוָה): מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה לְסִפֵּר בְּנִסִּים וּנְפִלְאוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לְאַבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר בְּנִסִּין, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת יג, ג) זְכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאוּ מִמִּצְרַיִם וְכוּ', וְכֹל הַמְּאָרִיךְ בְּדַבְרִים שֶׁאַרְעוּ וְשֶׁהָיוּ הָרִי זֶה מְשֻׁבָּח. וְכָתַב עוֹד (הַלְכָה ב), מִצְוָה לְהוֹדִיעַ לְבָנִים וְאֶפְלוּ לֹא שְׂאֵלוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁם ה) וְהַגְדַּת לְבִנְךָ, לְפִי דַעְתּוֹ שֶׁל בֶּן אָבִיו מִלְּמֹדוֹ, כִּי צַד, אִם הָיָה קָטָן אוֹ טַפֵּשׁ, אֹמֵר לוֹ בְּנֵי כְּלָנוּ הָיִינוּ עֲבָדִים כְּמוֹ שֶׁפָּתַח זוֹ אוֹ כְּמוֹ עֶבֶד זֶה בְּמִצְרַיִם, וּבְלֵילָה הַזֶּה פָּדָה אוֹתָנוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וַיּוֹצִיאֵנוּ לְחֵרוֹת, וְאִם הָיָה הַבֶּן גָּדוֹל וְחָכָם, מוֹדִיעוֹ מֵהַ שְׂאֵרֵעַ לָנוּ בְּמִצְרַיִם וְנִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ לָנוּ עַל יְדֵי מִשֶּׁה רַבְּנוּ, הַכֹּל לְפִי דַעְתּוֹ שֶׁל בֶּן.

וּבְלֵיל הַסֵּדֶר שֶׁהוּא לֵיל חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר בְּנִסִּין, כָּל יִשְׂרָאֵל אֹמְרִים אֶת הַהַגְדָּה שֶׁל פֶּסַח כְּפִי שֶׁסִּדְּרוּ רַבּוֹתֵינוּ הַקְּדוֹמוֹנִים, וּמְסַפְּרִים בְּנִסִּים וּנְפִלְאוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לְאַבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. וְכָתַב הָאֲבוֹדֶרֶת (סֵדֶר הַהַגְדָּה וּפְרִיֶשֶׁה), דְּנִקְרָאָה הַהַגְדָּה עַל שֵׁם (שְׁמוֹת יג, ה) וְהַגְדַּת לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא וְכוּ', וְעוֹד, מִפְּנֵי שֶׁמִּגִּיד בָּהּ עֲנִין יֵצִיאַת מִצְרַיִם וְהַנִּסִּים וּנְפִלְאוֹת שֶׁעָשָׂה עִמָּנוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּאוֹתוֹ זְמַן, וַיֵּשׁ מִפְּרִשִׁים הַהַגְדָּה שֶׁהוּא לְשׁוֹן הוֹדָאָה וְשִׁבַּח לְהַקְב"ה עַל שֶׁהוֹצִיאֵנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, כְּמוֹ שְׂמִתְרָגֵם בִּירוּשָׁלַיִם הַגְּדַתִּי הַיּוֹם לֵה' אֱלֹהֶיךָ (דְּבָרִים כו, ג), שֶׁבַחַת יוֹמָא דִּין.

וְכָתַב בְּסִפֵּר הַחֲנוּךְ (מִצְוָה כא), וְזוֹ לְשׁוֹנוֹ: מִצְוֹת סְפוּר יֵצִיאַת מִצְרַיִם, לְסִפֵּר בְּעֲנִין יֵצִיאַת מִצְרַיִם בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר בְּנִסִּין, כָּל אֶחָד כְּפִי צָחוֹת לְשׁוֹנוֹ, וְלֵהֲלֵל

הלכות ליל הסדר

מספר חזון עובדיה פסח חלק ב' וספר ילקוט יוסף פסח חלק ג'

דיני ההכנה לליל הסדר * קדש * ורחץ * כרפס * יחץ * מגיד * רחצה * מוציא מצה * מרור *
* בורך * שלחן ערוך * צפון * ברוך * הלל * נרצה * דיני ליל הסדר שחל במוצאי שבת

דיני ההכנה לליל הסדר

א. יהיה שלחנו ערוך מבעוד יום, כדי לאכל מיד כשתחשך, ואף אם הוא בבית המדרש יקום, מפני שמצוה למהר ולאכל, בשביל התינוקות שלא ישנו. ויסדר שלחנו יפה בכלים נאים כפי כחו, ויכין מקום מושבו שישב בהסבה דרך חרות. (טור ושלחן ערוך או"ח סימן תעב סעיף א-ב). וכן צריך שיכין כל צרכי ליל הסדר מבעוד יום. ואמנם אין הכרח שכל הדברים יהיו מנחים כבר על השלחן, שלפעמים אין מקום בשלחן, או שמטעמי נוחות מעדיפים להביא כל דבר בזמנו, לכן די שיכינו את החרסת ומי המלח, וכן שידיחו ויבדקו היטב את עלי הכרפס והמרור קדם הלילה, באפן שהכל יהיה מתקן לסעודת החג, ולא יהיה עכוב בדבר. וכן את הקערה ובה מצה מרור זרוע וכו', יכינו קדם, כדי שלא יתעכבו. [ועל כל פנים לא יעשה מחלקת וכעס בעבור זה, כי בעבור השלום והשלוח ירויח למעלה מן הכל. ובפרט בלילה קדוש זה שצריך להראות גילה ושמחה מבלי שום לב רגז (קב הישר פרק צ)]. (ילקוט יוסף פסח חלק ג' ריש סימן תעב, עמוד טו).

ב. בסדר הקערה של פסח, מביאים שני תבשילין אחד זכר לפסח ואחד זכר לקרבן חגיגה, ונהגו להביא בשר וביצה, בשר זרוע צלוי על גחלים, והביצה תהיה מבשלת. אמנם אין זה לעכובא, כי די בכל שני תבשילין ואפלו ארז ותרד. (ילקוט יוסף עמוד כח).

ג. יש נוהגים לצלות את הזרוע על גבי גחלים ולא בשפוד, כיון שהזרוע בא זכר לקרבן פסח, וקרבן פסח היה אסור לצלות בשפוד של ברזל. ומכל מקום כל זה רק חמרא והדור מצוה. ויכול לצלות את הזרוע בכל דרך שנוח לו בין על גחלים בין על הגז. ואם קשה לו לצלותו יכול לעשות צלי קדר [דהינו בשול בקדרה בלי מים], או

בכדי להקל על הלומד הבאנו את המקורות בהגדה בקצרה, ומקום המקורות הוא כדלהלן:

איסור והיתר לרש"י - סימן לג. סדור רש"י - סימן שצ-שצד, [ועל הרב כתוב בהם אותם הפרושים בהגדה], לרבנו שלמה יצחקי, [נפטר בשנת ד"א תתס"ה].

מחזור ויטרי - הלכות פסח סימן צה, פרוש על אגדה, לר' שמחה מויטרי תלמידו של רש"י, [נפטר בשנת ד"א תתס"ה].

ראב"ן - ר' אליעזר בן נתן, [נפטר בשנת ד"א תתק"ל].

ר"י בר יקר - פרוש הגדה של פסח שבספר פרוש התפלות והברכות, [נפטר בשנת ה"א ד'].

שבלי הלקט - סדר פסח סימן רית, לר' צדקיה ב"ר אברהם הרופא [נפטר בערך בשנת ה"א ל"ה].

ריטב"א - הגדה של פסח לריטב"א, לרבי יום טוב בן אברהם אשבילי, [נפטר בשנת ה"א פ']. על פי מהדורת זכרון יעקב תשס"ב.

ארחות חיים - חלק א, פרוש ההגדה, לר' אהרן ב"ר יעקב הכהן מלוניל, [נפטר בערך בשנת ה"א צ']. כל בו - סימן נא, [שהוא מעתיק על הרב ספר ארחות חיים, וכמו שכתב מרן החיד"א בספרו שם הגדולים (אות א, רבינו אהרן הכהן מלוניל, אות קל. וכן באות כ, כל בו, אות יד)].

רשב"ץ - הגדה של פסח לרשב"ץ, עם פרוש ההגדה אשר קראו אפיקומן, לרבי שמעון בן צמח דוראן, [נפטר בשנת ה"א ר"ד].

אבודרהם - סדר ההגדה ופרושה, לר' דוד ב"ר יוסף אבודרהם, [חי במאה ה"ד].

לתשומת לב הלומדים:

👉 ההלכות שנכתבו בהגדה זו הם מספר חזון עובדיה פסח חלק ב, למעט הלכות שנכתבו מקורם בסופם. והדינים העקריים נכתבו בכתב גדול יותר.

👉 הפרושים והבאורים המובאים בין פסקאות ההגדה ומסמנים במסגרת, **פזה: היא לחמא עניא**, הנם הקדמה לבאור המשך ההגדה וסדרה.

👉 הפרושים והבאורים הנוספים המובאים ב"אוצרות הראשונים" הם תוספות ובאורים להרחבת הדברים.

👉 בסוף כל פרוש ובאור נכתב מקורו, ובמקום שנכתב מספר מקורות, בדרך כלל לשון הבאור הוא לשון המפרש הראשון שהובא.

לַעֲשׂוֹת כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בְּבְרִית בֵּין
הַבְּתָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית טו, יג): וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדַע
תִּדְעַה, כִּי גֵר יִהְיֶה זְרַעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם, וְעַבְדוּם
וְעֵנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר
יַעֲבֹדוּ דָן אֲנֹכִי, וְאַחֲרָי כֵן יֵצְאוּ בְּרַכְשׁ גָּדוֹל.

כשיאמר "והיא שעמדה" יכסה המצות, ואוחז הכוס בידו הימנית, עד "מצילנו מידם".

והיא שעמדה לאבותינו ולנו, פרוש, הבטחת הגאולה שהבטיח הקדוש ברוך הוא
לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בֵּין הַבְּתָרִים בְּשֶׁהֲרָאָה לוֹ הַשְּׁעָבוּד וְגַלְיוֹת, הִיא אוֹתָהּ
הַהִבְטָחָה שֶׁעָמְדָה לְאַבּוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם וּבְבָבֶל וּבְמִדְיָ וּבִיּוֹן, וְהִיא הַעוֹמְדָת לָנוּ
בְּאֶדְוֹם, שְׁאֵז הֲרָאָה לוֹ כָּל הַגַּלְיוֹת (שְׁבִלֵי הַלֵּקֶט בְּשֵׁם אַחֲיוֹר' בְּנִימִין, וְרַשְׁב"ץ וְאַבְדֵּרְהָם). וְעַל כֵּן
הוּא אוֹמֵר וְאַחֲרָי כֵן יֵצְאוּ בְּרַכְשׁ גָּדוֹל (שְׁבִלֵי הַלֵּקֶט).

אוצרות הראשונים

שֶׁל וְעַבְדוּם וְעֵנּוּ אֹתָם לֹא הִיָּתָה אֶלָּא מַעַת לְדַת יִצְחָק (רַשְׁב"ץ). וְאַף מַעֲמַד בֵּין הַבְּתָרִים
הָיָה לֵיל פֶּסַח בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה, וְאֵז נִגְזַר עָלָיו עַבְדוּת וְעֵנּוּי מַעַת הַיּוֹת לוֹ זֶרַע (רַשְׁב"ץ),
וּמִשְׁנֵגֶזֶר בֵּין הַבְּתָרִים עַד שִׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם שְׁלֹשִׁים וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, וְכֵן מִשְׁמַעוֹ שֶׁל
פְּסוּק (שְׁמוֹת יב, מ), וּמוֹשֵׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ בְּאוֹתָהּ גְּזֵרָה, וְשִׁטְר חוֹב שֶׁל גְּרוֹת,
וְשֶׁעָבוּד הַנִּגְזַר עֲלֵיהֶם בְּמִצְרַיִם, מִשְׁעַת הַנִּגְזָרָה עַד שֶׁפָּרְעוּ אוֹתוֹ הַחוֹב, שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה (שְׁבִלֵי הַלֵּקֶט). וְכֵן אֵיתָא בְּמִדְרַשׁ הַגָּדוֹל (שְׁמוֹת יב, מא), בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה
נִדְבַר עִם אָבִינוּ אַבְרָהָם בֵּין הַבְּתָרִים, בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה נוֹלַד יִצְחָק, וּבַחֲצֵי הַלַּיְלָה לָקוּ
בְּכוֹרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר וַיְהִי מִקֵּץ, קֵץ אֶחָד לְכָלן.

וְהִיא שְׁעֵמֶדָה לְאַבוֹתֵינוּ מִדְּוָלָנוּ, שְׁלֵא אֶחָד
 בְּלִבָּד עָמַד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ, אֶלֶּא שְׁבָכָל-
 דוֹר וְדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ, וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ
 הוּא מְצִילֵנוּ מִיָּדָם.

יניח הכוס, ויגלה המצות עד שיגיע לפסקת "לפיכך".

צא ולמד מה בקש לִבְנֵי הָאֲרָמִי לַעֲשׂוֹת לִיעֲקֹב אֲבִינוּ, שְׁגַם הוּא בָּא מִבַּח אוֹתָהּ
 הַגְּזֵרָה (שְׁבָלֵי הַלֵּקֶט), שֶׁנֶּאֱמַר אֲרָמִי אֲבָד אָבִי, רָצָה לְאַבֵּד אֶת אָבִי, כְּמִ"ש
 הַמְתַּרְגֵּם לִבְנֵי אֲרָמָאָה בְּעֵא לְאוֹבְדָא יֵת אָבָא (רִיטְב"א ור"י בְּרִי קֶר ורש"י וְאֲבוֹדְרָהִם), וְלֹאֲחֵר
 שֶׁנֶּצְלוּ מִלִּבְנֵי פִגְעָה לֹו פִגְעָה אַחֵר, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּרַד מִצְרַיִמָּה (שְׁבָלֵי הַלֵּקֶט).

וְהַתְחַלְנוּ לְסַפֵּר רֵאשׁ הַמְרָשִׁיעִים הַמְתַּחַכְמִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ וְהוּא לִבְנֵי, כְּדִי
 לְהַמְשִׁיךְ לָזֶה וְדוּוִי מְבִיאֵי בְּכוֹרִים שֶׁהֵם מְזַכְּרִים יְצִיאַת מִצְרַיִם, כְּדִי
 לְדַרֵּשׁ אוֹתָן פְּסוּקִים בְּהַגְּדָה זֹאת, כְּמוֹ שֶׁאֲמָרָה הַמְשַׁנָּה בְּפִסְחִים (קט"ז). וְדוֹרֵשׁ
 מֵאֲרָמִי אוֹבֵד אָבִי עַד סוֹף הַפְּרָשָׁה (רש"י ז'). וְהַפְּרָשָׁה הַיָּדוּד' פְּסוּקִים סְמוּכִים זֶה לָזֶה
 בְּפִרְשַׁת כִּי תִבֵּא (דְּבָרִים כו, ה-ח), וְהָיוּ רִגְלֵינֵינוּ לְקָרוֹתֵם עַל הַבְּכוֹרִים כְּשֶׁהָיוּ מְבִיאִים
 אוֹתָם לִירוּשָׁלַיִם (אֲבוֹדְרָהִם). וְדוֹרֵשׁ וְהוֹלֵךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד עַל מִשְׁמְעוֹ (שְׁבָלֵי הַלֵּקֶט),

אוצרות הראשונים

מד. והיא שְׁעֵמֶדָה לְאַבוֹתֵינוּ. כְּלוֹמֵר, הַסְּבָחָה הַזֹּאת [שֶׁהַקָּב"ה שָׁמַר הַבְּטָחָתוֹ כְּשֶׁגִּזַּר
 הַגְּזֵלוֹת וְהַבְּטִיחוֹ לְדוֹן הָעֲבָדִים בָּהֶם וְלְהוֹצִיאֵם אַחֵר כֶּךָ בְּרִכְשׁ גְּדוֹל, הִיא] עֲמֵדָה
 לְאַבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם עַל יְדֵי עוֹנוֹתָם לְשָׁמַר לָהֶם הַשֵּׁם הַבְּטָחָתוֹ וְלְשַׁלַּח לָהֶם מוֹשִׁיעֵם,
 שֶׁכֵּן מְצִינוּ בְּאֲבוֹת אֲבָרָהִם יִצְחָק וְיעֲקֹב שֶׁנֶּצְטַעְרוּ בְּכַמָּה מִנֵּי צַעַר וְנוֹשָׁעוּ, וְכֵן בְּמִצְרַיִם
 וְנוֹשָׁעוּ, וְכֵן אֲנַחְנוּ פַּה הַיּוֹם, וְזֶהוּ שֶׁאֲמַר שְׁלֵא אֶחָד בְּלִבָּד עָמַד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ, וְכֹנֶנֶת
 הַהַתְחַלָּה בְּגִנוֹת לֹא הִיְתָה אֶלֶּא לֹוֹמֵר דְּבַר זֶה (אֲרָחוֹת חַיִּים וְרַאב"ן).

ומביא לשון הכתוב בתורה, ודורש אותו פרק אחר פרק למצא לה סמך בפסוקי התורה (רשב"ץ), כדי לספר בליל הפסח רבוי הטובות שעשה לנו האל, כמו שהיו מספרים מביאי הבכורים, להרבבות תודות ושבחים לאל על כל הטובות האלו (רשב"ץ). ודרשות אלו נמצאים בפסיקתא זוטרתא (דברים דף מו עמוד א).

**צא ולמד מה-בקש לבן הארמי לעשות ליעקב
אבינו, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים, ולבן
בקש לעקור את הכלמה, שנאמר**
(דברים כו, ה):

אוצרות הראשונים

מה. ולבן בקש לעקור את הכל. שהוא לא רדף אחר יעקב אלא לעקר את הכל, יותר ממה שעשה פרעה, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים והניח הבנות, שנאמר (שמות א, כב) כל הבן הילוד היארה תשליכהו וכל הבת תחיון, וזה לבן בקש לעקר את הכל, לולא שהקב"ה מנעו, כמו שאמר הוא עצמו (בראשית לא, כט) ואלהי אביכם אמש אמר אלי לאמר השמר לך מדבר עם יעקב מטוב ועד רע, גלה דעתו כי לולא האזהרה הזאת היה רוצה לעשות רעה, וכן אמר הוא (שם) יש לאל ידי לעשות עמכם רע, וזהו לעקר את הכל, כי כן אמר (בראשית לא, מג) הבנות בנתי והבנים בני והצאן צאני וכל אשר אתה ראה לי הוא, גלה דעתו כי הכל היה רוצה לטל לולי אזהרת האל יתברך (רשב"ץ וראב"ן), והקדוש ברוך הוא מצרף להן לרשעים מחשבה למעשה, לכך נאמר ארמי אבד אבי (שפלי הלקט ואבודרהם). והשם יתברך בטל עצתו, ויצא משם יעקב במקנה לרב, בדכתיב (בראשית ל, מג) ויפרץ האיש מאד מאד, וכל הדברים האלה הוא מה שעתידי לארע לבנים, שיהיה הכל סימן לבנים, כדאיתא במדרש (ריטב"א). והכי איתא בבראשית רבה (פרשה מ סימן ו), אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו צא וכבש את הדרך לפני בניך, את מוצא כל מה שפתוב באברהם פתיב בכניו וכי, באברהם

זהו לשון הפסוק הראשון (דברים כו, ה), ואנו דורשין פרק אחר פרק (רשב"ז).

אַרְמֵי אֲבֹד אָבִי, וַיֵּרֶד מִצְרַיִמָּה מִּוִּיגֵר שָׁם בְּמַתִּי מְעַט, וַיְהִי שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל עֲצוּם וָרֵב מִזֵּ:

וַיֵּרֶד מִצְרַיִמָּה – אָנוּס עַל פִּי הַדְּבֹרִמָּה.

אוצרות הראשונים

בְּתִיב (פְּרָאשִׁית יג, ב) וְאֲבָרָם כְּכֹד מְאֹד בְּמִקְנֶה, וּבִישְׂרָאֵל בְּתִיב (תְּהִלִּים קה, לו) וַיִּוצֵאֵם בְּכֶסֶף וְזָהָב. עֵין שָׁם.

מו. וַיֵּרֶד מִצְרַיִמָּה. תִּימָה, מָה עֲנִין וַיֵּרֶד מִצְרַיִמָּה אֶצֶל אַרְמֵי אֲבִי. וַיֵּשׁ לֹאמֵר, שָׁבָא הַכְּתוּב לְפָרֵשׁ שָׁכַל זֶה נֶחֱשֵׁב מִן הַצָּרוֹת וּמִגְזֵרֵת בֵּין הַבְּתָרִים, כִּי כָּל יְמֵיהֶם שָׁל הָאָבוֹת אַחַר הַגְּזֵרָה הַהִיא הָיוּ בְּצַעַר וּבְנִסְיוֹנוֹת, וְלֹא רָאוּ בְּטוֹבָה, וְאָמְרוּ אָנוּס עַל פִּי הַדְּבֹר, כִּי הָיָה יוֹדֵעַ הַגְּזֵרָה הַבְּאֵה, וְאַף עַל פִּי כֵּן לֹא שָׁב לְאַחֹר (רִיטְב"א).

מוז. לְגוֹי גָּדוֹל עֲצוּם וָרֵב. גָּדוֹל פְּרוּשׁוֹ שֶׁהָיוּ גְּדוֹלִים וְחֲשׁוּבִים בְּמִצְרַיִם, עֲצוּם פְּרוּשׁוֹ שֶׁהָיוּ רַבּוֹי עַם, וָרֵב פְּרוּשׁוֹ הוֹלֵךְ וּמִתְרַבֵּה (שַׁבְּלֵי הַלֵּקֶט).

מח. וַיֵּרֶד מִצְרַיִמָּה – אָנוּס עַל פִּי הַדְּבֹר. וַיֵּרֶד מִשְׁמַע עַל כְּרָחוּ, מִדְּלָא בְּתִיב וַיִּצָּא (אִיסוּר וְהִיתֵר לְרִשׁ"י וּמִחֲזוֹר וִיטְר"י). וְכֵן שָׁאֵמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא (פְּרָאשִׁית מו, ג) אֵל תִּירָא מִרְדָּה מִצְרַיִמָּה, נִמְצָא שֶׁמִּכְרַח לִירֵד לְשָׁם, עַד שָׁאֵמַר לוֹ (שָׁם ד) אָנֹכִי אֶרְדָּ עִמָּךְ מִצְרַיִמָּה (אֲבוֹדְרָהִם). וְזֶה הָאָנֹס הָיָה לְקִים גְּזֵרֵת כִּי גַר יִהְיֶה זֶרְעֶךָ (פְּרָאשִׁית טו, יג), וְכִמּוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ (שַׁבְּת פט:) בְּחַבְלֵי אָדָם אֲמִשְׁכֶּם בְּעִבְתוֹת הָאֲהָבָה (הוֹשַׁע יא, ד), שֶׁרְאוּי הָיָה יַעֲקֹב אֲבִינוֹ לִירֵד לְמִצְרַיִם בְּשִׁלְשָׁלוֹת שָׁל בְּרוּל, אֶלָּא שֶׁנִּרְמָה זְכוּתוֹ בְּמִכִּירֵת יוֹסֵף, מִשָּׁל לְפָרָה סִרְרָה שְׂאִינָה נִכְנַעַת לִילֵךְ לְבֵית הַטְּבִיחָה, שֶׁמוֹשְׁכִין אֶת בְּנֵה וְהִיא נִמְשַׁכֵּת אַחֲרָיו, כֵּן יַעֲקֹב יֵרֵד דֶּרֶךְ כְּבוֹד בְּעִבּוֹתוֹת הָאֲהָבָה בְּגִלוֹת, מִפְּנֵי יוֹסֵף שֶׁהָיָה שָׁם (רִיטְב"ז וְרַב"ז).

וַיָּגֵר שֵׁם - מִלְּמַד שְׁלֵא יֵרֵד לְהִשְׁתַּקֵּעַ מִטּ אֱלֹא
 לְגוֹר שֵׁם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מז, ד): וַיֹּאמְרוּ אֶל
 פַּרְעֹה, לְגוֹר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן, כִּי אֵין מִרְעָה לְצֹאן אֲשֶׁר
 לְעַבְדֶיךָ, כִּי כָבֵד הָרָעַב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן, וְעַתָּה יָשְׁבוּ
 נָא עַבְדֶיךָ בְּאֶרֶץ גִּישׁוֹ:

בְּמַתִּי מֵעַט - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים י, כב): בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ
 יָרְדוּ אֲבוֹתֶיךָ מִצְרֵימָה, וְעַתָּה שְׂמֹךְ
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרַב:

וַיְהִי שֵׁם לְגוֹי גָּדוֹל - מִלְּמַד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל
 מְצִינִים שֵׁם.

אוצרות הראשונים

מט. וַיָּגֵר שֵׁם - מִלְּמַד שְׁלֵא יֵרֵד לְהִשְׁתַּקֵּעַ וְכוּ'. פְּרוּשׁ, שְׁלֵא יֵרֵד לְקַבֵּעַ שֵׁם יָשׁוּב
 וְלִהְיוֹת כְּתוֹשֵׁב, אֱלֹא לְגוֹר שֵׁם כְּגַר וְנִכְרִי, לָלוֹן וְלְגוֹר בְּעֵלְמָא (אבודרהם). וַיָּגֵר
 לְשׁוֹן גְּרוֹת (ראב"ן).

ג. שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְצִינִים שֵׁם. פְּרוּשׁ מְצִינִים, לְשׁוֹן צִיּוֹן (איסור וְהִיטֵר לְרִשׁ"י וּמִחְזוֹר וִיטְרִי וְאַרְחֻת חַיִּים
 וּשְׁבִלֵי הַלְקֻט), שְׁלֵא הָיוּ נִבְלָעִין בְּמִסְפָּר כָּל הַהֶמּוֹן הַגָּדוֹל שֶׁבְּמִצְרַיִם, אֱלֹא הָיוּ מְצִינִים
 וּמְסֻמְנִים בְּדָתָם וּמְנַהֲגִים, עַד שֶׁהָיוּ יְדוּעִים וְנִכְרִים וְנִקְרָאִים גּוֹי בְּפָנֵי עַצְמוֹ, כְּלוֹמַר שֶׁהָיוּ

לְגוֹי גָדוֹל וְעָצוֹם - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות א, ז): וּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבוּ וַיַּעֲצְמוּ בְּמֵאֵד
מְאֹד, וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אֹתָם:

וְרַב - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (חזקאל טז, ז): רַבָּה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה

אוצרות הראשונים

נחשבים אמה בפני עצמה (ארחות חיים בשם אחיו ר' בנימין, ור"י בר יקר). ודיקי לה מדכתיב ויהי שם לגוי גדול, כי כיון שיש להם כמה דורות שהיו שם ומשעבדים להם, אפלו רבו מאד, היאך יהיו שם לגוי, אלא ודאי לפי שהיו מצינין שם (ריטב"א). ויש מפרשים שהיו ישראל מצינין שם, שכלם נתאספו שם יחד במקום אחד בעיר אחת, שלא נתפזרו בערים (איסור והיתר לרש"י ומחזור ויטרי וארחות חיים ושכלי חלקט ואבןדרהם), וזהו ודאי גם מה' יתברך כדי שיהיו עוזרים זה לזה, כי הפרוד סבת הגלות. ואף בגלות הוזה החמור הפרוד היה עקר גזרת הגלות (ריטב"א). ויש מפרשים, שהיו מצינין עצמן בלבושיהן כדי שלא יתערבו עמהן (ארחות חיים וריטב"א). והיו מצינין שם שכל ראייהם יכירום כי הם זרע אברהם אבינו (ריטב"א), וכבר אמרו ז"ל במסכת יומא (כה:) שמימיהן של ישראל לא פרשה ישיבה מהן, ירדו למצרים והיה בהן ישיבה, שנאמר (שמות ג, טז) לך ואספת את זקני ישראל, והיו מתייחסים לאברהם אבינו שהיה נקרא אברהם העברי (בראשית יד, יג), וכן הם היו נקראים עברים, שנאמר (שמות ג, יח) ה' אלהי העברים נקרא עלינו, ולא שנו את שמם ולא שנו את לשונם, כמו שאמרו חכמים במדרשם (במדבר רבה פרשה יג סימן כ, ועין עוד בויקרא רבה פרשה לב סימן ה), בזכות שלשה דברים נגאלו ישראל ממצרים, שלא שנו את לשונם, ולא שנו את שמם, ולא פרצו בעריות, אחת היתה ביניהם שלמית בת דברי והיתה אנוסה ופרסמה הכתוב (ויקרא כד, יא), אין לך ציון יותר גדול מזה, וזהו שאמר ויהי שם לגוי גדול, שהיא אמה מיחדת (רשב"י). ועוד יש בכלל הוזה, שהיו מסמנין שם להוליד בנים הרבה, שהיו מולידין ששה בכרס אחד, מה שלא היו מולידין במצרים קדם לכן, וזהו שאמר "שם", לפי שגם האבות לא הרגלו בכך בארץ כנען, וזה מרחמיו יתברך להודיע שלא עזב אותם בגלותם (ריטב"א וראב"ז ור"י בר יקר).

מרור

אֹכְלִים מְרֹר זֶכֶר לְוַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם, וּמִטְבָּלִים בַּחֲרֹסֶת זֶכֶר לְטִיט (פְּסָחִים קטז.).

יקח כזית מרור וישקענו מקצתו בחרוסת. והמחמיר לשקעו כולו בחרוסת תבוא עליו ברכה. ולא ישהנו בתוכו כדי שלא יתבטל טעם מרירותו, ולכן צריך גם כן לנער את החרוסת מעליו. וכן יעשו כל המסובים, ובעל הבית מברך על אכילת מרור, וכולם עונים אמן, ויאכלו המרור בלא היסבה. וקודם אכילת המרור צריך לכוין לצאת ידי חובת אכילת מרור, ואם שח ואכלו בלא כוונת מצוה יצא ידי חובתו.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲדוֹן הַכֹּל הֵיחָד הוֹדָה וִיחִידָה יֵאָהָדוֹנָהּ מֶלֶךְ תִּקְוָה, בַּעַל הַיְכוּלָה וְבַעַל הַכּוֹחַת כּוֹלֵם הַמְשַׁנָּה עֲלֵינוּ בַּפֶּרֶץ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת מְרֹר.

בורך

יקח כזית מצה, מן המצה השלישית התחתונה, וכורכה עם כזית מרור, וטובלה בחרוסת, [ואינו צריך לנער החרוסת מעליה], ויאכלו הכריכה בהיסבה, ולפני שיאכלו יאמרו:

מִצָּה וּמְרֹר בְּלֹא בְרָכָה, זֶכֶר לְמִקְדָּשׁ, בְּיָמֵינוּ
יְחַדֵּשׁ, כְּהִלָּל הַזֶּקֶן שֶׁהָיָה כּוֹרֵךְ וְאוֹכֵל
בְּבֵת אַחַת, לְקַיֵּם מַה-שֶּׁנֶּאֱמַר (בְּמִדְבָּר ט, יא): עַל מִצּוֹת
וּמְרָרִים יֵאָכְלֵהוּ:

אם שכח ואכל הכורך בלא היסבה, וקשה עליו לחזור ולאכול, אין צריך לחזור ולאכול בהיסבה, וכל שכן לגבי נשים שיש להקל להן יותר בזה. ומיהו אם רוצה להחמיר ולאכול שנית בהיסבה, תבוא עליו ברכה.

שְׁלַחַן עוֹרֵךְ

יערוך שלחנו ויסעוד לבו בשמחה, כיד ה' הטובה עליו. וטוב לאכול בשר, לקיים מצות שמחת החג. והחכם עיניו בראשו לבל ימלא כרסו, כדי שיאכל את האפיקומן לתיאבון. [ויזדרזו מעט בסעודה, כדי שיספיקו לגמור את ההלל ולשתות כוס רביעי לכתחילה קודם חצות הלילה].

צָפוֹן

לאחר גמר כל הסעודה, אוכלים אפיקומן בהיסבה ממצה השמורה תחת המפה כזית כל אחד, זכר לקרבן פסח הנאכל על השובע.

ואוכלה לבדה בלא תערובת ליפתן, כדי שיהא טעם מצה בפיו. ויש מחמירים לאכול שני כזיתים, אחד זכר לפסח, ואחד זכר למצה הנאכלת עמו. ומדינא די בכזית, ויכוין באכילתו שהוא זכר לפסח, והוא גם זכר למצה הנאכלת עם הפסח, וזכרון אחד עולה לכאן ולכאן. והרוצה להחמיר ולאכול כשיעור שני כזיתים, תבא עליו ברכה, ודי שיאכל הכזית כמאן דאמר שהוא כשליש ביצה, [דהיינו שכל זית שמונה עשרה גרם].

יזהר לאכול האפיקומן בהיסבה. ובדיעבד אם אכלו ללא היסבה יצא. ויאכל את האפיקומן לתיאבון, ולא אכילה גסה, ושלא יהיה עליו לטורח. [ומכל מקום אם אינו אוכלו לתיאבון כל כך, רק שאינו קץ במזונו, שפיר דמי]. וכן יזהר לאכול האפיקומן קודם חצות, ובדיעבד יוצא ידי חובה גם לאחר חצות. ואסור לאכול האפיקומן בשני מקומות.

אחר האפיקומן אסור לאכול שום דבר. ואם טעה ואכל פירות וכיוצא בזה, חוזר ואוכל אפיקומן כדי שישאר טעם מצה בפיו. ואם בירך כבר ברכת המזון, אין צריך לחזור ולאכול אפיקומן. ומכל מקום מותר לשתות מים ושאר משקים שאינם משכרים, וכן קפה או תה [ואפילו עם סוכר], אחר האפיקומן.

לפני שיאכלו מן האפיקומן יאמרו:

זָכַר לְקַרְבַּן פֶּסַח הַנֶּאֱכָל עַל הַשֶּׁבַע.

ספוד יצויאת מזצריים

ממדרישי חז"ל

על פי סדר הפסוקים
בחמש שמות

מדרש תנחומא (ורשא, בופר)

מדרש רבה (וילנא)

מדרש הגדול

ילקוט שמעוני

פסיקתא זוטרתא (לקח טוב)

מדרש אנדה (בופר)

שכל טוב (בופר)

מַפְתָּחוֹת

סֵפֶר יְצִיאַת מִצְרַיִם

שְׁעֵבוֹד הַמִּצְרַיִם בְּיִשְׂרָאֵל.....	קעז
מוֹשִׁיעַם שֶׁל יִשְׂרָאֵל.....	קצא
הַצֵּלַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.....	רא
עֲשֵׂרֵת הַמִּכּוֹת.....	רז
דָּם.....	רט
צַפְרָדַע.....	ריג
כְּנִים.....	ריה
עָרוֹב.....	רכא
דָּבָר.....	רכה
שָׁחִין.....	רכו
בָּרַד.....	רכט
אֲרָבָה.....	רלה
חֶשֶׁךְ.....	רלט
בְּכוֹרוֹת.....	רמד
יְצִיאַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּיַד רַמְהָ.....	רנט

לְתִשׁוּמַת לֵב הַלּוֹמְדִים:

בְּסֵפֶר יְצִיאַת מִצְרַיִם מִמְדַּרְשֵׁי חֶז"ל חֲלַקְנוּ אֶת הַפְּסָקוֹת בְּצוּרָה זו:

וַיָּמַת יוֹסֵף וְכָל אָחָיו וְכָל הַדּוֹר הַהוּא (1,8) 👉 הַפְּסוּק:

הַשְׁעֵבוֹד הַחַל לְאַחַר שְׁמַת יוֹסֵף וְכָל הַדּוֹר הַהוּא 👉 כּוֹתֵרֵת הַמְדַרְשׁ:

לְלַמֶּדֶךָ שְׁכָל זְמַן שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶם קָיָם מֵאוֹתָן וְכו' (שְׁמוֹת רַבָּה). 👉 לְשׁוֹן הַמְדַרְשׁ:

ספור יציאת מצרים

שעבוד המצרים בישראל

וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא (1,8)

השעבוד החל לאחר שמת יוסף וכל הדור ההוא

וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא. ללמדך שכל זמן שהיה אחד מהם קיים מאותן שירדו למצרים לא שעבדו המצרים בישראל (שמות רבה

פרשה א סימן ח).

ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ

אתם (2,8)

פרוש הפסוק

ובני ישראל פרו. בפרות השדה, דכתיב (יחזקאל טז, ז) רבבה כצמח השדה נתתיך. וישרצו. ר' חיא אומר כל אחת מבנותיהם היו יולדות ששה בכל לדה כפחות שבשרצים, כנגד שש מדות הללו. וירבו. בנכסים. ויעצמו. בגדלה. במאד מאד. כלומר באותה הברכה שנאמרה באבות, שבכלן נאמר מאד מאד. ותמלא הארץ אותם. עד שהיו מפזרין נתמלאת הארץ מהם, בחושים של קנה שהקרקע שלהם מלאה מהם (שכל טוב).

כמה היו יולדות

כל אחת ואחת ילדה ששה בכרס אחד, שנאמר ובני ישראל פרו וישרצו וגו'. ויש אומרים שנים עשר, דכתיב פרו שנים, וישרצו שנים, וירבו

שָׁנִים, וַיַּעֲצְמוּ שָׁנִים, בְּמָאד מְאֹד שָׁנִים, וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אֹתָם שָׁנִים, הָרִי י"ב
(שמות רבה פרשה א סימן ח). אָמַר ר' יוֹחָנָן, כָּל אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל הֵיְתָה יוֹלְדֵת שְׁשִׁים

(תנחומא, בוכר, פרשת שמות סימן ו).

וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ. תָּרִין אֲמֹרָאִין, חַד אָמַר אִם לְגָדוּל שְׁבַשְׂרָצִים
אֶת מְדָמָה אוֹתָם הָדָא עֲכָבְרָא, יְלָדָה שְׂתָא, וְאִם לְקָטָן שְׁבַשְׂרָצִים אֶת
מְדָמָה אוֹתָם הָדָא עֲקָרְבָא, יְלָדָה שְׂתִין (ילקוט שמעוני רמז קסב).

וַיִּקָּם מֶלֶךְ חֹדֶשׁ עַל מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף (א, ח)

חַד אָמַר חֹדֶשׁ מִמֶּשׁ וְחַד אָמַר שְׁנַת־חֹדֶשׁוֹ גִּזְרוּתֵי

וַיִּקָּם מֶלֶךְ חֹדֶשׁ. רַב וְשְׂמוּאֵל, חַד אָמַר חֹדֶשׁ מִמֶּשׁ, וְחַד אָמַר שְׁנַת־חֹדֶשׁוֹ
גִּזְרוּתֵי, שְׁחֹדֶשׁ גִּזְרוּת וּפּוֹרְעָנִיּוֹת עֲלֵיהֶם, טַעְמָא דְמֵאן דְאָמַר חֹדֶשׁ
מִמֶּשׁ, דְכָתִיב חֹדֶשׁ, טַעְמָא דְמֵאן דְאָמַר שְׁחֹדֶשׁ גִּזְרוּתֵי, דְלֹא כְּתִיב וַיָּמָת
וַיִּמְלֹךְ. אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף. עַל דַּעֲתִיָּה דְמֵאן דְאָמַר חֹדֶשׁ גִּזְרוּתֵי, וְעַל
דַּעֲתִיָּה דְמֵאן דְאָמַר שְׁחֹדֶשׁ גִּזְרוּתֵי מֵאִי דְרַשׁ בֵּהּ, דְהוּי דְמֵי כְּמֵאן דְלֹא
יָדַע לֵיהּ לְיוֹסֵף כָּלֵל, רַבָּנָן אָמְרֵי לָמָּה קָרְאוּ מֶלֶךְ חֹדֶשׁ, וְהֵלֵא פְרַעֲה עֲצָמוֹ
הָיָה, אֲלֵא שְׂאֲמְרוּ הַמִּצְרַיִם לְפְרַעֲה בֵּא וְנִזְדוּג לְאִמָּה זֹו, אָמַר לָהֶם שׁוֹטִים
אַתֶּם, עַד עָבְשׁוּ מִשְׁלָהֶם אָנוּ אוֹכְלִים, וְהֵיִאךְ גִּזְדוּג לָהֶם, אֱלוּלֵי יוֹסֵף לֹא
הָיִינוּ חַיִּים, כִּיּוֹן שְׁלֹא שָׁמַע לָהֶם הוֹרִידוּהוּ מִכְּסָאוֹ שְׁלֹשָׁה חֹדָשִׁים, עַד
שְׂאֲמַר לָהֶם כָּל מָה שְׂאֲתֶם רוֹצִים הָרִינִי עִמָּכֶם, וְהִשִּׁיבוּ אוֹתוֹ, לְפִיכָךְ כְּתִיב
וַיִּקָּם מֶלֶךְ חֹדֶשׁ (שמות רבה פרשה א סימן ח).

וַיִּקָּם מֶלֶךְ חֹדֶשׁ עַל מִצְרַיִם. כִּיּוֹן שְׂרָאוּ מִצְרַיִם שִׁישְׂרָאֵל פָּרִין וְרַבִּין כָּל כָּךְ,
מִיָּד קָמוּ עֲלֵיהֶם בְּגִזְרוּת (פסיקתא זוטרתא).

אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף. כְּלוּמַר הָיָה כְּפוּי טוֹבָה, כְּאֵלוֹ לֹא הִבִּיר אֶת יוֹסֵף,
וְשָׁכַח אֶת כָּל חֶסְדָּיו שֶׁהִבִּיא אֶת כָּל הַכֶּסֶף בֵּיתָה פְרַעֲה, וְקָנָה אוֹתָם